

Orzeczenie, poświadczenie, rozstrzygnięcie. Konstrukcja proceduralnych instrumentów stwierdzenia sukcesji spadkowej na gruncie rozporządzenia 650/2012.

Jednym z założeń przyświecających unijnemu prawodawcy przy pracach nad rozporządzeniem 650/2012¹ było zapewnienie jednego forum dla postępowań spadkowych z elementem obcym (unity of forum)². Państwem właściwym do „orzekania co do ogółu spraw dotyczących spadku” jest – co do zasady – państwo członkowskie ostatniego miejsca zwykłego pobytu spadkodawcy (art. 4 rozp. 650/2012). Skoncentrowanie w jednym państwie członkowskim jurysdykcji do orzekania w sprawie spadkowej³ w odniesieniu do majątku spadkowego położonego we wszystkich państwach członkowskich, w tym nieruchomości spadkowych⁴, sprawia, że szczególnie newralgiczna staje się kwestia wolnego przepływu instrumentów proceduralnych służących stwierdzeniu sukcesji spadkowej.

Przewidując trudności w tym obszarze, prawodawca unijny wprowadził jednolity instrument uregulowany bezpośrednio w rozporządzeniu 650/2012 w postaci europejskiego poświadczenia spadkowego (dalej: EPS). Stanowi ono fakultatywny (art. 62 ust. 2 rozp. 650/2012) środek wykazywania przymiotu spadkobiercy lub zapisobiercy windykacyjnego (a także wykonawcy testamentu lub zarządcy spadku) w związku z koniecznością wykazania tego statusu w innym państwie członkowskim (art. 63 ust. 1 rozp. 650/2012). Prawodawca unijny przewidział jednocześnie domniemanie prawidłowości EPS (art. 69 ust. 2 rozp. 650/2012), ochronę dobrej wiary osób trzecich świadczących na rzecz osób wylegitymowanych EPS (art. 69 ust. 3 rozp. 650/2012) lub nabywających od takich osób (art. 69 ust. 3 rozp. 650/2012). Przesądził także, że EPS stanowi podstawę wpisu do rejestrów publicznych w państwach członkowskich (art. 69 ust. 5 rozp. 650/2012).

¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z 4.07.2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.Urz. UE L 201 z 27.07.2012 r., s. 107).

² Szerzej K. Weitz, *Jurysdykcja krajowa w sprawach spadkowych w świetle rozporządzenia spadkowego* [w:] *Nowe europejskie prawo spadkowe*, red. M. Pazdan, J. Górecki, Warszawa 2015, s. 46 i n.; A. Wysocka-Bar, *Jurysdykcja krajowa sądów polskich a kolizyjna jednolitość spadku*, *Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego* 2016, nr 14, s. 103 i n.

³³ Tocząca się przed TSUE sprawa C-20/17, *Oberle*, dotycząca związania normami jurysdykcyjnymi rozporządzenia 650/2012 także w krajowych postępowaniach poświadczenia dziedziczenia (w związku z niemiecką koncepcją wydawania poświadczeń o skutkach terytorialnie ograniczonych do obszaru Niemiec - *gegenständlich beschränkter Erbschein* – poza systemem norm jurysdykcyjnych rozporządzenia) zmierza do potwierdzenia, że normy jurysdykcyjne rozporządzenia obejmują ogół postępowań spadkowych po danym spadkodawcy. Por. opinia rzecznika generalnego Macieja Szpunara z dnia 22 lutego 2018 r. Na ten temat M. Margoński, *Wylączny charakter jurysdykcji wynikającej z art. 4 unijnego rozporządzenia spadkowego (analiza na kanwie pytania prejudycjalnego w sprawie C-20/17, Oberle)*, PPC 2017, nr 3, s. 427-441.

⁴ Krajowe reguły uznawania orzeczeń, podlegające zastosowaniu w sprawach spadkowych, w których nie stosuje się temporalnie rozporządzenia 650/2012 (t.j. w sprawach spadkowych po osobach zmarłych przed 17.08.2015 r. – art. 83 ust. 1 rozp. 650/2012) oraz w odniesieniu do orzeczeń wydawanych w państwach trzecich – przewidują odmowę uznania obcych orzeczeń legitymujących spadkobierców lub zapisobierców windykacyjnych w zakresie, w jakim te odnoszą się do praw rzeczowych na nieruchomości lub posiadania nieruchomości położonych w Polsce (art. 1146 § 1 pkt 2 w zw. z art. 1110² KPC). Obostrzenie takie nie znajduje zastosowania w reżimie regulacyjnym rozporządzenia 650/2012 w odniesieniu do instrumentów proceduralnych stwierdzania sukcesji spadkowej pochodzących z państw członkowskich, które to instrumenty bezpośrednio kształtują stosunki rzeczowe także w odniesieniu do położonych w Polsce nieruchomości.

Sama konstrukcja prawna EPS nie została w rozporządzeniu określona w sposób jasny. W art. 69 ust. 5 rozp. 650/2012 nazwano EPS „ważnym dokumentem” (wirksames Schriftstück, valid document), co odnosi się jednak raczej do skutków poświadczenia niż jego charakteru. Motyw 71 preambuły rozporządzenia precyzuje jedynie, iż poświadczenie nie stanowi „tytułu wykonawczego”, ale poświadczenie, którego istotą jest jego „skutek dowodowy” (Beweiskraft, evidentiary effect).

W toku procesu prawodawczego EPS określany był jako „tytuł sui generis”⁵. Taka też jego kwalifikacja dominuje w doktrynie. Podkreśla się, że EPS jest poświadczeniem sui generis, odrębnym zarówno od orzeczeń sądowych, jak i dokumentów urzędowych⁶, które nie nabiera waloru prawomocności i może być każdorazowo zmienione lub uchylone. Silnie akcentuje się, iż jest to instrument poświadczeniowy prawa unijnego⁷, nie stanowi zatem krajowego instrumentu wydawanego przez państwa członkowskie⁸. Jego skutki prawne rozporządzenie określa w sposób odrębny od systemu uznawania orzeczeń i przyjmowania dokumentów urzędowych.

Odrębną kwestią – interesującą jest z punktu widzenia państw trzecich, które orzekając o zakresie uznania na gruncie własnego prawa krajowego, będą musiały kwalifikować EPS jako orzeczenie albo dokument urzędowy – jest pytanie, czy akt wydania EPS nie jest poprzedzony rozstrzygnięciem (nie stanowi rozstrzygnięcia) sprawy, które mogłoby być kwalifikowane jako orzeczenie. Polski ustawodawca implementujący rozporządzenie proceduralnie stworzył pewne podstawy do takich rozważań, wprowadzając w sądowej procedurze wydawania EPS postanowienie o wydaniu EPS (art. 1142³ KPC).

EPS nie może być wydany w każdej sprawie spadkowej. Nie wchodzi to w grę w sprawach o charakterze spornym (art. 61 ust 1 zd. 2 lit. a rozp. 650/2012). Z wnioskiem o wydanie EPS mogą ponadto wystąpić jedynie same osoby legitymowane poświadczeniem (art. 65 ust. 1 rozp. 650/2012), a nie osoby trzecie dążące do wylegitymowania niezainteresowanego tym spadkobiercy lub zapisobiercy windykacyjnego (np. wierzyciele). W sprawach spornych oraz w sprawach, w których postępowanie ma być inicjowane przez podmiot nie uprawniony do złożenia wniosku o wydanie EPS, wchodzi w grę skorzystanie jedynie z krajowych środków stwierdzania sukcesji spadkowej.

Regulacje w zakresie swobodnego przepływu krajowych instrumentów proceduralnych stwierdzania sukcesji spadkowej nabierają tym samym wymiernego znaczenia praktycznego. Rozporządzenie przewiduje dwa tryby przepływu tego rodzaju instrumentów krajowych: „uznawanie orzeczeń”, uregulowane w art. 39 i n. rozp. 650/2012 oraz nowość w postaci „przyjmowania dokumentów urzędowych”, uregulowanego w art. 59 rozp. spad.⁹ Trudności ze stosowaniem powyższego bipolarnego systemu swobodnego przepływu krajowych instrumentów stwierdzania sukcesji spadkowej wiążą się z kwalifikacją poszczególnych krajowych rozwiązań jako orzeczeń albo dokumentów urzędowych. Sporne jest w

⁵ Dokument Rady Unii Europejskiej nr 10126/11, s. 12.

⁶ M. Buschbaum, U. Simon, *Das Europäische Nachlasszeugnis*, Zeitschrift für Erbrecht und Vermögensnachfolge 2012, s. 528.

⁷ K. W. Lange, *Das Europäische Nachlasszeugnis*, [w:] Die Europäische Erbrechtsverordnung, red. A. Dutta, S. Herrler, Monachium 2014, s. 162.

⁸ W. Zimmermann, [w:] *Kommentar zum Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*, red. H. Engelhardt, W. Sternal, Monachium 2017, § 352 FamFG, Rn. 93.

⁹ Pojęcia „orzeczenia” oraz „dokumentu urzędowego” zdefiniowane są w art. 3 ust. 1 lit g oraz i rozp. 650/2012. Ta pierwsza z definicji odsyła do definicji „sądu” zawartej w art. 3 ust. 2 rozp. 650/2012.

szczegółności, na ile i w jakich sytuacjach deklaratoryjne potwierdzenie statusu spadkobiercy stanowi akt orzeczniczy oraz czy potwierdzenie takie dokonywane przez organy pozasądowe stanowi wykonywanie funkcji sądowych. Okazję do udzielenia przez TSUE odpowiedzi na te pytanie stanowiła będzie rozpoczynająca się aktualnie sprawa C-658/17, WB, dotycząca kwalifikacji polskiego aktu poświadczenia dziedziczenia jako „orzeczenia” albo „dokumentu urzędowego” w rozumieniu rozporządzenia 650/2012.